

Marianne Thorsen

Stud.mag. Sprogpædagogisk konsulent,
Dansk e-learning Center.
marianne.thorsen@email.dk

It og sproglig opmærksomhed

It-baserede undervisningsmaterialer generelt

Inden for de senere år er anvendelsen af it-baserede undervisningsprogrammer inden for dansk som andetsprog for unge og voksne blevet mere og mere almindelig. Programmerne har ud over at undervise i grammatik, udtale, stavning m.m. også været velegnede til at gøre kursisterne fortrolige med computermediet.

Med den nye bekendtgørelse om danskuddannelse til voksne udlændinge¹ tegner der sig måske en ny rolle for de it-baserede undervisningsmaterialer der kan være et bud på hvordan kursisten kan arbejde selvstændigt og individuelt i en periode som et led i sin læringsplan. Det stiller naturligvis nogle pædagogiske krav til de it-baserede undervisningsmaterialer, og det er spørgsmålet om de kan leve op til dem.

I Integrationsministeriets regi har jeg netop afsluttet arbejdet med et vejledende katalog over de mest benyttede it-baserede undervisningsmaterialer til undervisning på danskuddannelserne². Her fremgår det tydeligt at de fleste programmer begrænser sig til at træne nogle udvalgte lingvistiske færdigheder og således afspejler et strukturalistisk sprogsyn.

Selvom et program umiddelbart ser ud til at indeholde et spændende emne, viser det sig at selve øvelserne kun sætter fokus på formsiden af sproget og ikke indholdssiden. Der er eksempelvis et program fyldt med gode og sjove dialoger der er velegnede til at bruge i arbejdet med en sociokulturel eller pragmatisk forståelse. Men programmet udnytter ikke disse potentialer og har i stedet for øvelser såsom 'find verberne' og diktat. Et andet program indeholder et omfattende tekstmateriale om Danmarks historie, men heller ikke her udnyttes potentialerne i indholdssiden da øvelserne kun sætter fokus på de lingvistiske forhold.

Man kan fejlagtigt fristes til at tro at det ikke kan lade sig gøre at lave et it-materiale der er indholdsbaseret. I det følgende vil jeg derfor sætte fokus på et af de få programmer der tilstræber at den sproglige opmærksomhed bliver lagt på indholdssiden og de mere prag-

matiske aspekter ved sproget. Det drejer sig om programmet DanskABC som jeg har været med til at udvikle hos Dansk e-Learning Center i samarbejde med Integrationsministeriet og Karen Lund som sprogpædagogisk konsulent.

DanskABC - et indholdsbaseret undervisningsprogram

DanskABC er et internetbaseret undervisningsprogram med fokus på dansk på arbejdspladsen. Målgruppen er voksne udlændinge med et vist kendskab til dansk³.

Det overordnede indholdsmæssige formål med programmet er at give kursisten et indblik i arbejdsfunktioner og omgangsformer på forskellige arbejdspladser. Programmet skal bygge oven på kursistens viden om det danske arbejdsmarked og inspirere til refleksion over forskelle og ligheder i forhold til det land som kursisten kommer fra. I sidste ende skal programmet være med til at ruste den enkelte kursist til at komme ud på arbejdsmarkedet.

Programmet er inddelt i seks overordnede temaer: Elevfunktioner, servicefunktioner, jobfunktioner, arbejdspladskultur, jobsøgning og kursus. Programmets lektioner foregår på arbejdspladserne IKEA, Radisson SAS Hotel, Grundfos, Toms fabrikken og ISS, hvor kursisten følger en medarbejder og skal hjælpe hende eller ham med at udføre sit arbejde.

Inden for den enkelte arbejdsfunktion er der et relevant ordforråd som kursisten skal arbejde med, herunder vendinger og faste udtryk.

Det sproglige fokus bringer historien videre

Den gennemgående metode i programmet er at sætte sproget i kontekst. Kursisten er deltager i en historie som stopper op og ikke fortsætter før kursisten har løst en opgave. Kursistens middel til at komme videre i historieføløbet er at forstå eller producere noget meningsfuldt sprog. På denne vis skabes det sproglige fokus ved hjælp af et simuleret univers hvor kursisten skal foretage nogle valg og handle på grundlag af et sprogligt input.

Metoden der bliver brugt i DanskABC, kan ses i forhold til de it-baserede undervisningsmaterialer der fortæller en historie som kursisten ikke er deltager i, men tilskuer til. De opgaver som kursisten skal løse, har fokus på specifikke lingvistiske færdigheder og kommer først når historien er færdig. Det sproglige fokus sættes således uden for historien og uden for kontekst. Sådanne undervisningsprogrammer er ikke indholdsbaserede på trods af at de fortæller en historie.

Jeg vil i det følgende komme med nogle eksempler på hvordan vi i DanskABC har til-

stræbt, i en indholds-baseret ramme, at skabe sproglig opmærksomhed omkring en række forhold i sproget, fra det mindste til det største, fra det meget konkrete til det mere abstrakte.

Kursisten chatter over computeren - skriftlighed

På Radisson SAS Hotel er kursisten kommet på arbejde i booking-afdelingen, der står for konference- og mødelokaler på hotellet. Formålet med lektionen er tvedelt. For det første skal kursisten udføre en arbejdsfunktion som hører med til jobbet som booker, nemlig at kommunikere om detaljerne ved reservation af et mødelokale. Det andet formål er at kursisten i forbindelse med denne booking skal prøve at chatte over computeren og bruge det uformelle sprog der er karakteristisk for kommunikationen i en chat.

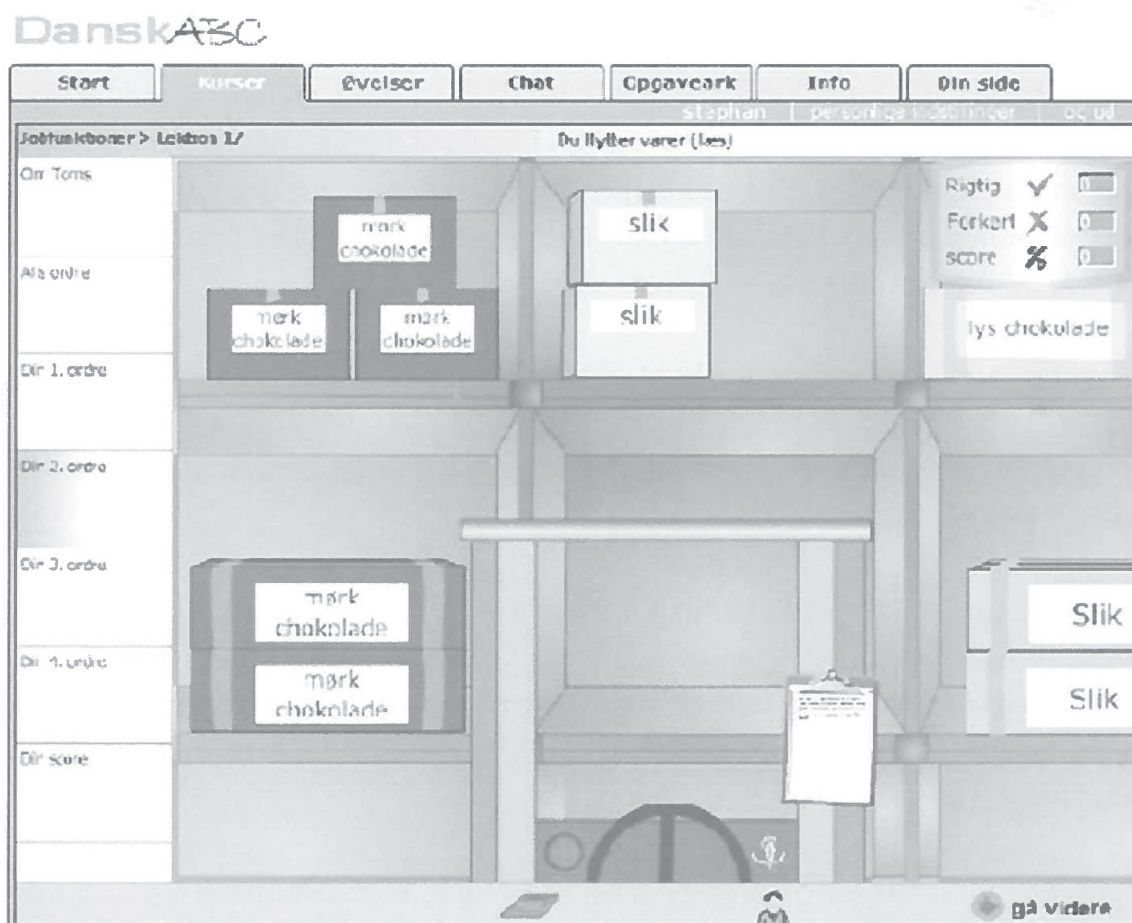
Øvelsen begynder med at kursisten modtager en besked over chatten. Det er en kollega der vil booke et mødelokale. Kursisten skal nu svare over chatten. De ord som hun skal bruge til at svare, er allerede på skærmen i tilfældig rækkefølge. Hun skal skrive ordene i den rigtige rækkefølge. For at gøre det og dermed svare på chatten, må kursisten tage stilling til indholdet i chatten. Hvad ville være et rimeligt svar til dette spørgsmål i forhold til konteksten? Kursisten er nødt til at tænke indhold før hun sætter ordene i den rigtige rækkefølge, hvilket giver øvelsen en ekstra indholdsmæssig dimension ud over

den træning af syntaks og ordforråd der ligger i en almindelig build up-øvelse. På denne måde kommer øvelsen til at minde om Dictoglossens anden fase, hvor kursisterne skal stykke deres tekster sammen så det giver indholdsmæssig mening.

Det er ydermere interessant at selve chattens form, hvor kursisten får svar på sine udsagn umiddelbart efter at hun har skrevet dem, giver kursisten en fornemmelse af at hun rent faktisk kommunikerer med en person i den anden ende.

Kursisten læser ordrer og henter varer på gaffeltruck - læseforståelse

Et hit blandt de kursister vi har testet materialet på, er lektionen hvor de skal køre gaffeltruck. Den foregår på lageret på Toms fabrikken, der producerer slik og chokolade. Formålet med lektionen er at kursisten skal arbejde på et lager og udføre de forskellige arbejdsfunktioner som det indebærer – dvs. læse ordrer, hente varer og flytte varer. På ordforrådsniveau skal kursisten arbejde med et afgrænset ordforråd der er knyttet til disse arbejdsfunktioner. Desuden er der særligt fokus på stedsangivelser og dermed på bl.a. præpositioner når kursisten skal placere varerne det rigtige sted.

Øvelsen går kort og godt ud på at kursisten sidder i sin gaffeltruck og modtager en skriftlig ordreseddel hvor der står at han skal hente eksempelvis to store kasser med chokolade

og en lille kasse med slik i gang 7 og sætte dem til højre for døren. Kursisten starter gaffeltrucken og kører af sted. Det sproglige fokus opstår når kursisten skal foretage valg om hvor han skal hen, hvilke varer han skal hente, og hvor han skal placere dem. Grafisk er ordresedlen ikke stillet op i punkter eller på andre måder gjort ekstra overskuelig og let at huske. Meningen er at kursisten skal tjekke ordresedlen inden han foretager et valg og således træne skimme-punktlæsning. Kursisten kan vælge at se ordresedlen lige så mange gange han vil. Øvelsen gentages flere gange med samme fremgangsmåde og en variation i ordforråd så der gradvist fyldes mere sprog på.

Kursisten finder de rigtige møbler - lytteforståelse

Kursisten har også mulighed for at hjælpe en medarbejder i informationen i IKEA. Formålet med lektionen er at kursisten skal finde de varer som kunderne vil have. For at kunne gøre det skal kursisten lytte sig frem til de nødvendige oplysninger i en række samtaler mellem to medarbejdere i IKEA. Når det drejer sig om ordforråd, skal kursisten arbejde med forskellige kategorier og underkategorier af møbler, nærmere betegnet lamper, borde og stole og herunder også ordforråd der kan bruges til at beskrive disse møbler når det drejer sig om farve, form og materiale.

Øvelsen foregår på den måde at kursisten lytter til en samtale mellem to medarbejdere hvor den ene beder den anden hente et møbel. Den medarbejder der skal hente møblet, spørger om forskellige ting der kan hjælpe ham til at identificere det, f.eks. „Hvad for et bord?“ Den anden svarer „Et køkkenbord“. Den første spørger „Det firkantede eller det runde?“ og den anden svarer „Det firkantede“.

Kursistens opgave er at hjælpe den medarbejder der skal finde det rigtige møbel, i dette tilfælde et bord. Kursisten kommer med på lageret og kan se hvordan bordene ser ud. Hvert bord har en mærkat med oplysninger. Kursisten kan læse mærkaten og høre den blive læst højt samtidig.

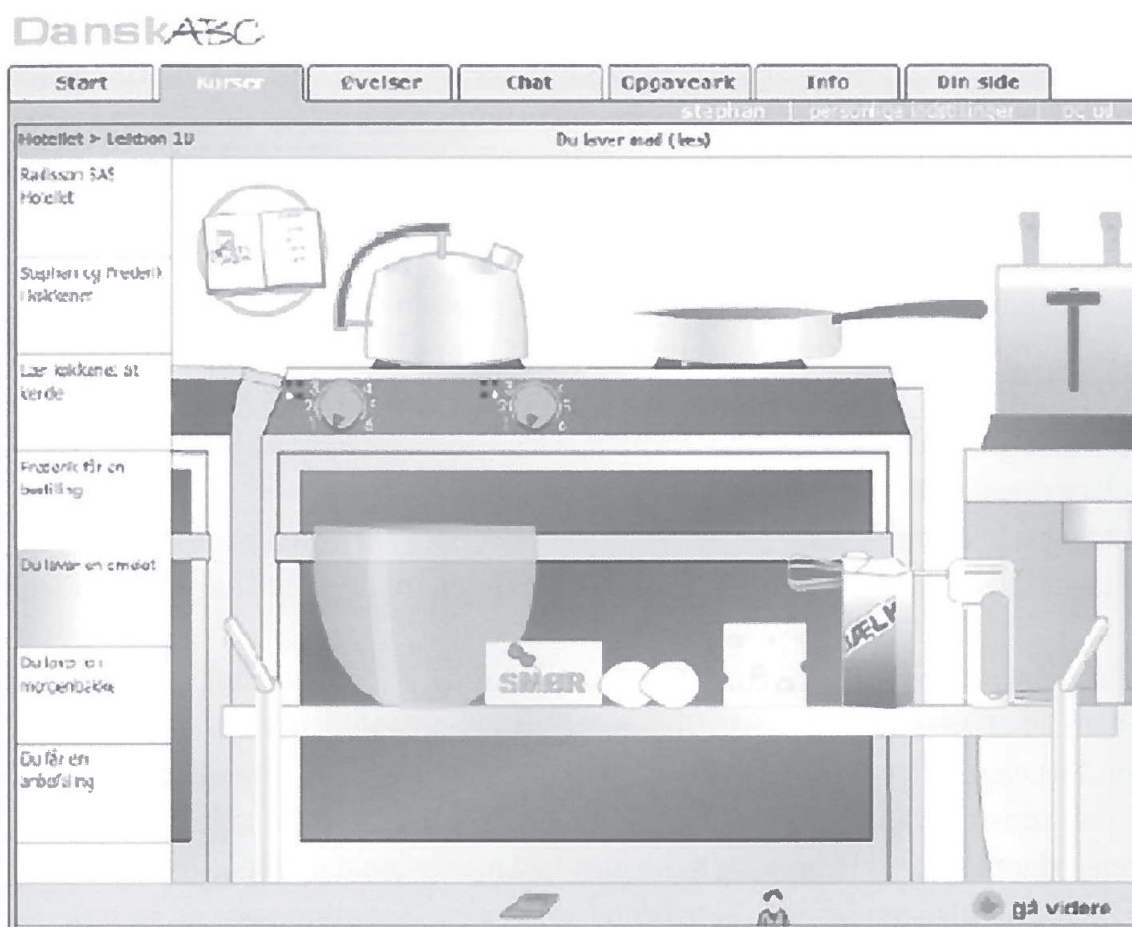
Det sproglige fokus skabes når kursisten, for at kunne vælge det rigtige bord, skal sammenligne mærkaterne med de oplysninger om bordet som hun hører i samtalen mellem de to medarbejdere. Hun kan vælge at lytte til samtalen lige så mange gange hun vil, og træne lyttestrategien søgelytning/punktlytning for at finde de oplysninger som hun skal bruge til at vælge det rigtige bord.

Det sproglige fokus ligger på ordforråd og betydning, men det åbner også op for opmærksomhed på forbindelsen mellem navneord og tillægsord, som de ord der bliver beskrevet, og de ord der bruges til at beskrive med.

Kursisten laver en omelet - det muntre køkken - læseforståelse

Kursisten er nu kommet på arbejde i køkkenet på Radisson SAS Hotel. Formålet er at kursisten skal arbejde med et ordforråd der er knyttet til at lave mad - dvs. madvarer, køkkenredskaber og ting man gør i et køkken såsom: „du rister brød“, „du laver kaffe“ og „du tænder for vandet“.

Kursisten skal bl.a. lave en omelet ud fra en nedskrevet opskrift. Først skal kursisten hente de ting som han skal bruge i køleskabet. For at få de rigtige varer, skal han stave til dem ved hjælp af magneterne på køleskabsdøren. Så går han i gang med at lave omeletten. Han kan hele tiden vælge at kigge i opskriften og se hvad han skal komme i hvornår.

Det sproglige fokus skabes ved at kursisten skal udføre en handling på grundlag af et sprogligt input. Kursisten er således nødt til at læse opskriften grundigt. Hvilke ingredienser skal han bruge? Og i hvilken rækkefølge skal han bruge dem? For at skærpe kursistens opmærksomhed i det hele taget - ikke kun den sproglige, bruges humor og overraskelse. Tallerkener falder på gulvet, røremaskinen lyder som en jetjager der letter, og pludselig er hele køkkenet fuldt af damp fra en kedel der koger, så kursisten ikke kan se noget. For at komme til at se igen er han nødt til at slukke for kedlen på komfuret, så han må lytte godt efter når programmet dirigerer ham hen til komfuret.

Kursisten er på kursus i service - lytteforståelse

Det kan være svært at undervise i et abstrakt begreb på en simpel måde og på et let forståeligt sprogligt niveau. Hvordan kan man eksempelvis konkretisere et begreb som service? Det spørgsmål har vi prøvet at løse i en lektion hvor kursisten er på kursus i service hos ISS. Formålet med lektionen er at kursisten skal arbejde med en nuanceret forståelse af begrebet service og herunder det at være serviceminded, at vise omtanke og være ansvarlig. Det tilstræbes at inspirere kursisterne til at gøre sig nogle tanker om hvordan man yder service, hvad ISS/danskerne/nogle mennesker mener er god service, og hvorvidt den opfattelse adskiller sig fra deres egen.

Lektionen er bygget op på den måde at kursisten sidder i kursuslokalet hos ISS og først får en introduktion til det at være en serviceminded medarbejder, f.eks. en receptionist. Herefter befinder kursisten sig i en reception hvor hun skal tage stilling til en række spørgsmål. Når kursisten klikker på radioen skal hun svare på om den må være tændt, og når kursisten klikker på askebægeret, skal hun svare på om receptionisten må ryge i receptionen.

Efter kursisten på denne måde har klikket sig igennem tingene i receptionen, skal hun svare på en quiz om at være serviceminded med spørgsmål à la: „Du er i gang med at betjene en kunde og på samme tid ringer telefonen. Hvad gør du?“

De tre svarmuligheder er:

- 1 Jeg lader telefonen ringe og betjener kunden færdig,
- 2 Jeg tager telefonen og siger „et øjeblik“, og så betjener jeg kunden, eller
- 3 Jeg tager telefonen og betjener personen i telefonen før jeg går tilbage til kunden.

Det sproglige fokus opstår når kursisten skal tage stilling til om en konkret handling hører ind under at være serviceminded, eksempelvis at høre radio, når man arbejder i en reception. Det væsentlige er at de forskellige handlinger minder om hinanden, og at ingen af dem er absurde eller uden for konteksten. Kursisten bliver nødt til tage stilling til hvad lektionen siger om dette begreb, og hvad hun selv mener om det. Det er denne refleksion der er med til at tillægge det abstrakte begreb en konkret betydning hos kursisten.

Efter afsnittet om at være serviceminded, kommer lektionen ind på at vise omtanke og at være ansvarlig. Fremgangsmåden er den samme. Således tilstræber vi at konkretisere det abstrakte begreb 'service' og lægge op til sociokulturel indsigt og refleksion.

Computermediets særlige egenskaber

De forskellige eksempler illustrerer hvordan vi med DanskABC har tilstræbt at lave et undervisningsprogram der er indholdsbarer. Men hvad er det for særlige egenskaber ved computermediet der gør det velegnet til dette formål?

Først og fremmest er computermediets mulighed som multimedie en meget vigtig egenskab når det handler om at fortælle en historie. Billeder, film, tegnefilm, lydeffekter, tale, musik, tekst - alle disse udtryksformer giver mulighed for at skabe et simuleret univers som kursisten kan bevæge sig inde i. Et andet aspekt ved multimedier er at de også giver mulighed for at flere af kursistens færdigheder kan blive trænet og støtte hinanden. Kursisten med den mindre udviklede sproglige intelligens⁴ får måske mere ud af en undervisning der stimulerer hendes rumligt visuelle intelligens, således at den rumlige intelligens kan støtte sprogtilegnelsen. Så i stedet for at vise forståelse ved at skrive et svar, vil hun bedre kunne demonstrere sin forståelse ved at bevæge sig rundt i et simuleret univers.

Som det også fremgår af lektionerne, er det vigtigt at kursisten er deltager i historien og ikke kun tilskuer. I den forbindelse er computermediet en velegnet historiefortæller på grund af muligheden for interaktivitet. I modsætning til en film på videoen, kan kursisten rent faktisk foretage nogle valg der skaber hendes eget individuelle forløb. I DanskABC er der en hovedvej gennem programmet, men der er mange valgmuligheder der giver mulighed for en vis grad af differentieret undervisning. Netop fordi kursisten selv skal vælge hvad hun vil gøre og hvornår, kommer hun til at få en følelse af at hun selv styrer processen. Det kan muligvis udvikle hendes evne for selvregulering og på længere sigt give hende et større ansvar for egen læring.

En tredje egenskab ved mediet er muligheden for links. Når kursisten kan vælge at klikke på et link for at lytte til en samtale igen, at se en tekst igen eller at se en ordbog, er det hjælpefunktioner som kursisten kan vælge fra eller til som en slags gør-det-selv-scaffolding⁵. Igen understøttes kursistens fornemmelse af at hun er med til at påvirke forløbet. Valgfriheden er simuleret, men kursistens fornemmelse er reel nok.

På nuværende tidspunkt er det endnu begrænset hvor meget computermediets egenskaber bliver udnyttet til at lave spændende indholdsbaseerede undervisningsprogrammer. Det er spørgsmålet om det ikke netop nu er på tide at stoppe op og reflektere over hvad vi gerne vil bruge computermediet og de it-baserede undervisningsmaterialer til. Og om vi i stedet for at gøre som 'alle de andre' kan gøre det anderledes og bedre i forhold til en kommunikativ undervisning. Tilsyneladende indeholder computermediet nogle muligheder der i højere grad end det er tilfældet for øjeblikket, kan udnyttes til at lave indholdsbaseerede frem for strukturbaserede undervisningsprogrammer.

Noter

1 Bekendtgørelse om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl. nr. 1014 af 10 december 2003.

2 It-baserede undervisningsmaterialer – et vejledende katalog, 2004.

3 Programmet er lavet til et niveau der svarer til Danskuddannelse 1, modul 5 og 6, Danskuddannelse 2, modul 4 og 5, Danskuddannelse 3, modul 3 og 4.

4 Gardner, Howard: 1993.

5 Gør-det-selv-scaffolding skal ses i forlængelse af begrebet scaffolding, se Van Lier, Leo: 1996: 194-195.

I computermediet bliver stilladset ikke bygget op for kursisten ligesom det gør i scaffolding. Det er kursisten selv der skal bygge det ved at vælge de hjælpefunktioner hun har brug for på det pågældende tidspunkt. Det bliver således hjælpefunktionerne og ikke en underviser eller en medkursist som hjælper med at løse den enkelte kursists problem.

Litteratur

Bekendtgørelse om danskuddannelse til voksne udlændinge m.fl. nr. 1014 af 10 december 2003, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2003.

DanskABC; Dansk e-Learning Center, 2004. Se eventuelt virksomhedens hjemmeside www.delc.dk eller send en mail til info@delc.dk for et gratis gæste-login til programmet.

Gardner, Howard; Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences, Basic Books, 10th edition 1993.

It i andetsprogsundervisningen - processer og perspektiver, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004. Se ministeriets hjemmeside www.inm.dk.

It-baserede undervisningsmaterialer, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration 2004. Kataloget bliver lagt ud på ministeriets hjemmeside www.inm.dk i foråret 2004.

Van Lier, Leo: Interaction in the Language Curriculum. Longman Group Limited, 1996.

Eksemplerne på skærbilleder er hentet fra Dansk ABC med venlig tilladelse fra Dansk e-Learning Center.